

го курсу короля Станіслава-Августа Понятовського на дотримання умов Варшавського договору 1768 та невдоволених політичним втручанням Російської імперії у внутрішні справи Речі Посполитої. Проголошений 29 лютого у м. Бар. Формальним приводом для його створення стала ратифікація сеймом 1767-68 Варшавського договору, яким передбачалося певне послаблення конфесійних суперечностей в Речі Посполитій та врегулювання проблеми дисидентів (віровідступників, що відійшли від догм панівної релігії). Розгорнувшись (під гаслами боротьби за католицьку віру та збереження традиційних привілеїв шляхти) на території Поділля та Брацлавщини, виступ конфедератів швидко поширився по всій Правобережній Україні та інших територіях Речі Посполитої. Додатковий драматизм у розвиток подій вніс національно-визвольний рух українців – Коліївщина (1768-69). Лідери конфедерації (А. та М.Красінські, М.Пац, І.Потоцький, Ю.Сапіга, Ю.Пуласький) вели інтенсивні дипломатичні переговори з урядами Османської імперії, Франції, Австрії та деяких інших держав з метою нейтралізації політичного тиску з боку Російської імперії. Разом з тим Б.к. засвідчила розкол в середовищі польської панівної верстви. Відсутність єдності в таборі опозиціонерів, слабкість дисципліни та організаційних засад у війську конфедератів, високі контрибуції і податки на місцеве населення, що вело до підриву економіки краю, спричинили поразку руху. Незважаючи на підтримку з боку Франції, військові сили опозиції в середині 1772 були розгромлені російськими та австрійськими підрозділами, а також частинами вірного Станіславу-Августу Понятовському королівського війська. Тисячі конфедератів загинули на полі бою, багатьох з них було заслано до Сибіру, частина керівництва емігрувала за межі королівства. Найвідчутнішим політичним наслідком Б.к. став 1-й поділ Польщі 1772.

Літ.: Radom i Bar. 1767-1768. – Posnań, 1874; Konopczynski W. Konfederacja Barska. – Warszawa, 1936, t.1.; Historia Polska. – Warszawa, 1958, t.2.; Cegielski T. Das alte Reich und die erste Teilung Polens, 1768-1774. – Warszawa-Stuttgart, 1988; Cegielski T., Kadziela L. Rozbiory Polski 1772-1793-1795. – Warszawa, 1990; Брязгунов Ю. Барська конфедерація: сигнал із минулого // Неопалима купина, 1995, №5-6.

В.А.Смолій.

“БАТАЛЬЙОН РІББЕНТРОПА” 1941-1944 – батальйон особливого призначення військ СС, створений при МЗС Німеччини з ініціативи рейхсміністра Й.Ріббентропа, який був його шефом. Командир батальйону – штурмбанфюрер СС Кюнсберг. Завданням “Б.Р.” було після окупації великих міст захоплювати культурні та історичні цінності, бібліотеки, документацію наукових установ, архівні фонди тощо і відправляти їх як “трофеї” до Німеччини. На території України діяла 4-та рота “Б.Р.”

Найбільших збитків зазнав Київ, де було пограбовано бібліотеку АН УРСР, Києво-Печерську лавру, музеї Українського образотворчого мистецтва, Російського мистецтва, Західного і Східного мистецтва, Центральний музей Т.Шевченка, вивезено унікальні древні хроніки Сходу, руські літописи, першодруки І.Федорова, грамоти російських царів та універсали українських гетьманів, нумізматичні колекції, колекції старовинної зброї, твори І.Рєпіна, В.Верещагіна, М.Ге, І.Айвазовського, І.Шишкіна та ін. У Харкові з картинної галереї вивезено кілька сотень картин і творів скульптури, а з бібліотеки ім.В.Короленка – багатотисячний фонд цінної літератури. Багато цінностей привласнювалося службовцями “Б.Р.”, а також чиновниками окупаційної адміністрації, офіцерами й солдатами вермахту.

М.В.Коваль.

БАТОЗЬКА БИТВА 1652 – битва, яка завершилася перемогою українського війська під керівництвом Б.Хмельницького над польським у ході Визвольної війни. Відбулася 22-23 травня (1-2 червня) під горою Батіг біля с.Четвертинівки (тепер Тростянецького району Вінницької області). Їй передувала невдала загалом для Української держави воєнна кампанія 1651, яка призвела до важкого Білоцерківського договору, досягнуті у попередні роки здобутки під час війни за незалежність України опинилися під загрозою. Річ Посполита прагнула ліквідувати Гетьманщину і реставрувати на її землях старий колоніальний режим. Зручну нагоду для цього польське командування побачило навесні 1652, коли до Молдови вирушив загін Тимоша Хмельницького, сина гетьмана. Метою цього походу було добитися від молдовського правителя Василя Лупула виконання умов українсько-молдавського договору і насамперед укласти династичний шлюб між Т.Хмельницьким і Розандою, дочкою господаря.

Поблизу Батога на березі Південного Бугу польський гетьман коронний Мартин Калиновський влаштував на шляху Т.Хмельницького табір із 20-тисячним військом. Але ініціативу поляків перехопив Б.Хмельницький, який із великим українсько-татарським військом вирушив слідом за загonom сина. 31 травня (за новим стилем) союзні війська почали обхідний маневр, а 1 червня змусили польську армію залишити поле битви і сховатися в таборі. З підходом головних сил української армії, представлених Чигиринським, Черкаським, Корсунським і Переяславським полками, розпочався генеральний штурм табору (ранок 2 червня). Під тиском козаків військо Речі Посполитої охопила паніка, Калиновський навіть дав наказ стріляти по втікачах. Полякам вдалося ще трохи протриматися, але після прориву їхньої оборони козаками Івана Богуна доля битви була вирішена. Армія Речі Посполитої була розгромлена вщент, сам Калиновський був забитий ординарцем. Загинули й командувач артилерією Пшиємський, брат